

Raphael Vago

Department of History, The Stephen Roth Institute
for the Study of Contemporary Anti-Semitism
Tel Aviv University
vago@post.tau.ac.il

AZ ELŐÍTÉLETEK ÉS SZTEREOTÍPIÁK OKTATÁSA ÉS KUTATÁSA – EGY IZRAELI TÖRTÉNÉS SZEMÉVEL¹

A konferencia résztvevőinek többnyire szociálpszichológiai szemléletével szemben én meglehetősen kívülálló vagyok: mi történészek a múlt rekonstruálásával foglalkozunk. A múltat forrásainkból, dokumentumokból, narratívákból építjük fel és kevésbé támaszkodunk empirikus tanulmányokra és „terepen” végzett kutatásokra. Nyelvezetünk és eszközeink nem a társadalomtudományokból, hanem a bölcsészektől származnak.

Írásomban a tel-avivi egyetemen nyert saját személyes tanári tapasztalatomra támaszkodom, ahol többek közt az antiszemitizmus története, a holokauszt és a mai antiszemitizmus kutatásának témáit oktatom. Megfigyeléseimet nem támasztják alá esettanulmányok és empirikus adatok, ezért előadásomban időnként előfordulhat, hogy általánosítások helyettesítik az alaposabb elemzést.

Ahelyett, hogy egyetlen fontos aspektusra vagy tézisére összpontosítanék, szeretnék inkább megosztani Önökkel néhány kérdést és dilemmát, amelyekkel nekünk, zsidóknak és izraelieknek, szembe kell néznünk, amikor az előítéleteket és sztereotípiákat kutatjuk vagy oktatjuk.

Az első probléma vagy kérdés, amivel foglalkozom az, hogy mi egy judeocentrikus nézőpontból közelítünk-e a zsidó létehez? Nem homályosítja-e el ez a nézőpont azt a képességünket, hogy az elfogultságokat, előítéleteket és sztereotípiákat egyetemes szemszögből nézzük? A második témám az előítéletek oktatásának és tanításának jelenkori helyzete és irányzatai lesz. A harmadik részben pedig arról lesz szó, miként értékeljük a zsidókat és Izrael Államot célzó sztereotípiák és előítéletek mai megjelenési formáit.

Ami az első kérdést illeti, a holokauszt óta – és bizonyos értelemben már előtte is – két eltérő értelmezés jelent meg. Az egyik, meglehetősen széles körben elterjedt nézet szerint, „bármi is történt velünk a történelem során, az azért történt, mert zsidók vagyunk”. Robert Wistrich könyvének a címét felhasználva, az antiszemitizmus a „legrégebbi gyűlölet”, és így a holokauszt a legmagasabb – azaz inkább a legalantasabb – foka volt az emberiség zsidókkal szembeni gyűlöletének: mindig is ők voltak és maradtak az „abszolút mások”. Ez a megközelítés nemcsak a holokauszt egyedi jellemzőit hangsúlyozza, de a zsidó történelem kivételességét is, és a holokausztot a már a Krisztus előtti idők óta jelenlévő ősi, zsidókkal szembeni gyűlölet egyenes következményeként fogja fel. Ennek a zsidóellenes gyűlöletnek a tragikus vonala nyomon követhető az európai kultúrában: a keresztény antiszemi-

¹ Hálával tartozom a kedves meghívásért és az Izrael Állam Nagykövetségével közösen tartott rendezvényért, amely remélhetőleg az izraeli és magyar kutatók közötti további kapcsolatok és közös projektek nyitányául szolgál.

tizmus megjelenésében, a zsidók angliai és spanyolországi kiűzetésében (1492), az 1648-as pogromhullámban, a 10. és 20. század közötti cári Oroszországban és a polgárháborúban, valamint a vérvadásban (Magyarországon például a tiszaezlári perben), és a náci erőszak és fasizmus megjelenésében, amely a „végső megoldásba” torkollt.

A másik értelmezés szerint a zsidó történelmi tapasztalat – specifikumai mellett – olyan általánosan használt magyarázó elvekkkel is leírható, mint a vallási, etnikai és társadalmi előítéletek, a „másik” sztereotipizálása és az örök – gazdasági, társadalmi feszültségek és válságok idején felerősödő – igény a bűnbakokra. Ezeknek az előítéleteknek és gyűlölködéseknek nem csupán vallási, etnikai és társadalmi hátterét érdemes elemeznünk, de pszichológiai és pszichoanalitikus okaikat is.

Méginkább kiélezve a két álláspont közötti különbséget, úgy tehetjük fel a kérdést: az antiszemitizmus az emberi közösségek jó vagy rossz működéséből következő „mátság” iránti szembenállásának a klasszikus példája-e? Vagy az antiszemitizmusnak annyi specifikus jellemzője van, hogy nem lehet, sőt, nem is szabad összehasonlítani az előítélet és elfogultság emberi tapasztalatainak más megjelenési formáival? A zsidó történetírás azt hangsúlyozta ezzel kapcsolatban, hogy a modern történelemben előfordult faji vagy etnikai előítélet számos esetével összevetve, csak a zsidókkal szemben alkalmazták egy nép kiirtásának „végső megoldását”, amely mindenkire vonatkozott, tekintet nélkül korra, nemre, foglalkozásra, csupán azért, mert egy „pusztulásra ítélt és alsóbbrendű fajhoz” tartozott.

Az első felfogás – amely a holokauszt utáni első izraeli zsidó generációra volt leginkább jellemző – az antiszemitizmust a zsidó nemzetet ért tragédiák sorának tekinti. Ez az Első és a Második Templom lerombolásával és a zsidók szülőföldjük-ről történt elűzésével vette kezdetét, a nyugati civilizáció története során a zsidók üldözésével és az erőszak különböző megnyilvánulásaival folytatódott, és a holokauszttal végződött. Így tettek kísérletet arra, hogy történelmi perspektívában értsék meg a zsidó sorsot. Egyre nagyobb mértékben használták fel ugyan a történetészek és társadalomtudósok újabb módszereit, de szinte kizárólag a zsidó esetre alkalmazták ezeket, nem pedig arra, hogy összevessék a zsidók történetét az idegenellenesség, a csoportközi előítéletek és feszültségek más megnyilvánulásaival. A zsidók esetét tehát nem úgy mutatták be, mint a csoportközi feszültségek és előítéletek egyik „esettanulmányát”, hanem mint magát az „Esetet”.

Bár bizonyos mértékig felhasználták a csoportközi feszültségek és erőszak más példáit is, de mindenekelőtt azoknak a zsidók esetétől való különbözőségének a kiemelésére. A zsidó eset egyedi jellemzőinek a hangsúlyozása nem az idegenellenesség és előítélet más megnyilvánulásainak a figyelmen kívül hagyását jelentette, és nem is annak tagadását, hogy vannak mások „mások” is szemben „velünk”, mint az egyetlen „mással” az arénában, hanem a judeoközpontú nézőpont eredménye volt, amelynek – legyünk tárgyilagosak – megvoltak és megvannak az érdemei és jelentősége. Ennek a nézőpontnak a jelentősége abban állt – amit természetesen lehet vitatni –, hogy felépítette a „mi történt a zsidókkal” történelmi narratíváját vagy

metanarratíváját, hogy ébren tartsa a zsidó múlt és a holokauszt örökségét és világosan meghatározza, kik voltak az elkövetők és az áldozatok.

Igen érdekes téma az antiszemitizmusnak és annak gyilkos végállomásának a zsidó és izraeli történelemben és történetírásban való beillesztése, amely napjainkban számos tanulmány témája. A kép természetesen sokkal összetettebb és bonyolultabb, semhogy azt most ilyen röviden bemutatnám (lásd egy nemrég megjelent összefoglalást a kutatás jelenlegi helyzetéről, Bankier és Michman, 2008).

A szóban forgó problémát nagyon jól fogalmazta meg 2008-ban az ismert publicista, Christopher Hitchens: „erkölcsi idióta, aki azt gondolja, hogy az antiszemitizmus csak a zsidókat fenyegeti. A civilizáció története valami egészen mást mutat: a judeofóbia a barbárság és a bukás csálhatatlan előrelőzője, és az azt hirdető államok vagy mozgalmak öngyilkosságra vannak ítélve, miként azt a katolikus Spanyolország és a náci Németország példái megmutatták.”²

Hitchens arra a nézetre hivatkozik, hogy „ha elárulod társadalmad antiszemitizmusának szintjét, akkor meg tudom mondani, hogy milyen nagy a társadalmadban a feszültség, a frusztráció és a bűnbakkeresés szintje, miként próbálsz menekülni a frusztrációtól társadalmadban bűnbakok kijelölésével, majd meggyilkolásával”.

A zsidó és izraeli történetírás fokozatosan eltávolodott a „mi történt a zsidókkal és mit tettek velünk, hogy tették tönkre életünket” fő kérdésétől egy másik kérdés elemzése felé. „Mi lett a következménye saját társadalmadra ennek a szörnyű előítéletnek? Hogyan válik bumerággá a másikat célzó mérge, hogyan fajul el és gyengül meg az a társadalom, amely a gyűlölködést politikájává tette?” Végül miként vezet a gyűlölet és halál kultusza saját bukásához? Másként fogalmazva, mit mond a csoportközi előítélet és az antiszemitizmus az elkövetőkről és a be nem avatkozókról, akik nem tesznek semmit, és nem emelnek szót az előítélet különböző megnyilvánulásai ellen? És hogyan hat ez rájuk? Ez egy rendkívül fontos megközelítés, hiszen a csoportfeszültségek és előítéletek tanulmányozásának meg kell mutatni a hanyatlás és bukás azon folyamatát, amely a társadalmukban élő „másokkal” szembeni gyűlöletkeltés és erőszak politikáját támogatókra vár.

Ez vezet el a második témánkhoz, a csoportközi előítélet és feszültség jelenségeivel foglalkozó mai oktatási és tanítási irányzatokhoz.

Az elmúlt években fokozatosan megváltozott az izraeli gondolkodás és szemlélet, eltávolodtunk a szinte kizárólagosan judeocentrikus megközelítéstől, amely az antiszemitizmust a gyűlölet szinte egyedi formájának, a holokausztot pedig ennek a gyűlöletnek a végeredményének tekinti. Egy olyan megközelítés felé haladunk, amely szélesíti az összehasonlítás perspektíváját, lehetővé teszi a népirtás, az előítéletek, idegenellenesség formáinak és különféle kifejeződéseinek a jobb megértését. Ez a szemlélet kitágítja az oktatási és kutatási perspektívákat, és úgy célozza meg az antiszemitizmus és a holokauszt tanulmányozását, hogy ugyan hangsúlyoz-

---

² Christopher Hitchens: „Can Israel Survive for Another 60 Years?“, Slate, 2008. május 12.

za a zsidó történelem egyedi jellemzőit, de emellett tanulmányozza és megmutatja az egyetemesen levonható tanulságokat is. Yehuda Bauer, a holokauszt és antiszemitizmus kiváló izraeli kutatója, a holokausztot „példa nélküli”-nek nevezi. De mivel megtörtént, már van rá példa, tehát megtörténhet újra. Vagyis bárki, bárhol ismét áldozattá válhat: a zsidók elleni gyűlölködés végeredménye, a „végső megoldás” más esetekben is alkalmazható. Ugyanakkor ez a népirtás a letragikusabb, mérete, kiterjedése, fanatikussága és az alkalmazott módszerek ipari jellege miatt.

Az izraeli oktatási és kutatási intézményeket gyakran éri bíráló, mert „túlságosan” a holokausztra összpontosítanak (megkérdezhetjük, mennyi a „nem túlságos”). Azonban szem előtt kell tartanunk, hogy a Yad Vashem-et és az emlékezés, kutatás és oktatás más központjait azért alapították, hogy a zsidók elleni diszkriminációra és gyűlöletre és ezek következményeire összpontosítsanak, továbbá, hogy megőrizték a zsidó történelmi emlékezetet, és kialakítsák a megemlékezés rítusait. Mindazonáltal az utóbbi évek új fejleményeiben egyértelműen megfigyelhető az oktatás és kutatás sokszínűbbé válása, bár néhány bíráló szerint ez még mindig túl kevés, és túl későn történik. A továbbgondolás érdekében megjegyzem azonban, hogy Izraelben – más országoktól eltérően – nincs szükség vitára az antiszemitizmus és a holokauszt szerepéről és helyéről az oktatásban és a tanításban, sem az előítélet, rasszizmus, idegenellenesség és csoportfeszültségek szélesebb összefüggéséről.

Több példával is illusztrálhatom az oktatás és kutatás változását. A Yad Vashem például találkozókat szervezett a holokauszt és a ruandai népiirtás túlélőinek. A rendkívül érzelmfűtött beszélgetés és szeminárium összehozta a különböző nemzetek, földrészek, kultúrák és történelmi események áldozatait. Az izraeli Open University a különböző népiirtásokról indított tanfolyamokat, amelyek tananyagok és dokumentumok segítségével mutatják be a romákat, az örményeket, az amerikai földrész bennszülötteit, valamint Kambodzsa, a sztálini Oroszország és a Balkán etnikai tisztogatásait. Válaszul a megnövekedett kutatói érdeklődésre, a Tel-Avivi Egyetem 2003-ban nemzetközi konferenciát tartott a romákról, amelynek előadásait – Roni Stauber és jómagam szerkesztésében – a CEU Press adta ki Budapesten „A roma kisebbség Európában” címmel 2007-ben. Hasonlóan, a Tel-Avivi Egyetem Stephen Roth Intézete a Jelenkori Antiszemitizmus és Rasszizmus Tanulmányozására nem csak az antiszemitizmus megnyilvánulásait kutatja és követi figyelemmel, hanem kutatói szemináriumok szervezésével és egyéb tevékenységekkel a rasszizmus – történelmi és mai – megnyilvánulásainak tanulmányozását is támogatja³.

A mai főiskolai tankönyvek és egyetemi kurzusok is kiszélesítették témáikat, és a csaknem tisztán történelmi szemléletet kiegészítették a politikai és társadalmi összefüggések elemzésével. Elmozdultak a társadalomtudományos megközelítés irányába, a „másik” különféle megjelenési formáinak sztereotípiái és képzeteinek

---

³ Lásd a Stephen Roth Institute for the Study of Contemporary anti-Semitism and Racism (Tel-Aviv University) publikációit és jelentéseit.

elemzése felé, és a sztereotipizálás háttérben álló társadalmi feszültségeket és válságokat is vizsgálják. A tárgyalt kérdések a zsidó lét tapasztalataiból származnak, vagy a zsidó tapasztalattal hasonlítják össze más csoportok tapasztalatát, de az elemzés célja általánosabb szintű: a társadalmi feszültségek, a szélsőségek megjelenésének különféle formái, tovább a különféle társadalmakban megjelenő etnocentrizmus vizsgálata. Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy az izraeli diákok mai nemzedéke már sokkal inkább tudatában van a más kisebbségeket és társadalmi csoportokat érő előítélet és erőszak különféle típusainak természetével.

Nem csak az a feladatunk, hogy feldolgozzuk a zsidó tapasztalatot a múlt és a mai napig jelenlevő antiszemitizmus árnyékában, de szembe kell néznünk a mai Izrael kihívásaival is.

Az izraeli társadalomnak az 1948-as államalapítás óta önmagának is együtt kell élnie több súlyos törésvonallal és megosztottsággal, amelyekben nyilvánvalóan jelen vannak a csoportközi feszültségek és előítéletek. A zsidó társadalmon belül mindig is léteztek a keleti országokból származó szefárdok és a nyugatról jött askenáziak közötti feszültségek és előítéletek különféle formái. Hasonlóan a vallási közösségek között is vannak feszültségek, mindenekelött az ultraortodox és a szekulárisok között, de önmagukban a vallási közösségeken belül is, mint a szefárdok és askenáziak között, amelyben nem csupán az eredet számít, hanem a különböző vallásos alcsoportok támogatása is. Jelen van a „bal” és a „jobb” közötti mély politikai polarizáció, amely az izraeli társadalmat megrázó eseményben érte el csúcspontját: Rabin kormányfő 1995-ben történt meggyilkolásával. Mára nagyrészt már elhalványult az izraeliek közötti „etnikai” megosztottság, amely az 1948 utáni korai nemzedékek életében még nagyon is jelent volt. Az Izraelben születettek, a szabra nemzedék szaporodásának köszönhetően a származási hely és a régi kulturális szakadékok már nem játszanak szerepet. Ugyanakkor ezen feszültségek egy részét felváltották a volt Szovjetunió glasznoszty korszakának idején bevándorolt több mint egymillió „orosz” zsidót és az etióp zsidókat érő előítéletek.

Mindehhez adjuk hozzá a növekvő türelmetlenség és rasszizmus aggasztó új megnyilvánulásait, amelyek a nagyrészt illegális afrikai bevándorlókat célozzák, akik Izraelbe beszivároghatva munkát és menedéket keresnek, hasonlóan a főként Ázsiából érkező külföldi munkásokhoz, akiknek a terebélyesedő családjuknak oktatásra, lakásra és jóléti ellátásra van szüksége, és akik integrálódni szeretnének az izraeli életbe és társadalomba.

Természetesen a feszültségek oldására vagy megszüntetésére nincsenek egyszerű megoldások, és az izraeli média és a közbeszéd bőségesen foglalkozik is a kérdéssel. Az izraeli közéletben gyakran bukkannak fel a „rasszista”, „fasiszta”, „elmaradott”, „veszélyes a társadalomra” megbélyegzések. Az oktatási kormányzat behatóan foglalkozik a zsidók csoportjai közötti feszültségekkel, például, amikor egy felekezeti iskola megtagadta etióp gyerekek felvételét. Hangsúlyozzák a más csoportok kultúrájának toleranciáját és tiszteletét is. A civil kezdeményezések is fontos szerepet játszanak, nem csak a zsidó csoportok közötti feszültségek enyhítésé-

sében, hanem a külföldi munkások, menedékkérők és illegális bevándorlók támogatásában is.

Kevés eredményt lehet felmutatni az ortodox és ultraortodox táborok, továbbá köztük és a társadalom világi rétegei között viszonyban. Általánosságban az izraeli társadalom nagy része, különösen a nagyvárosok, mint Tel-Aviv világi lakossága akkor ütközik az ultra-ortodoxokkal, amikor belép a szinte csak általuk lakott negyedekbe, vagy a vallásos csoportoknak a világi életmód különböző megjelenési formái ellen szervezett tömegtüntetésein. Hasonlóan konfliktus forrása, amikor a vallási helyszínek állítólagos megszenteltetésére ellen tiltakoznak, például utépítéskor, vagy éppen a közelmúltban, amikor egy nagyobb kórházhoz egy szárnyépületet toldottak, és ez állítólag egy ősi zsidó temetőn fekszik.

Vannak jelek arra is, hogy az izraeli fiatalabb nemzedék körében növekszik az intolerancia és rasszizmus, és hogy helyénvaló annak bírálata, hogy nem kezelik megfelelően ezeket a problémákat. Mégis, úgy tűnik, hogy a különböző megoldásokat feltételező többrétegű problémákra eső közfigyelem elvezethet a konfliktusmegoldás formáihoz. Elég egy pillantást vetni az izraeli médiára, hogy meggyőződjünk arról, hogy milyen fontos helyet kap ezeknek a kérdéseknek a feltárása és megvitatása. A kisebbségi lét zsidó múltjának példáit, amikor a zsidók voltak a diszkriminált és üldözött „mások”, olyan légkör megteremtésére használják fel, ahol az emberi jogok megsértésének mai kérdéseiről őszintén lehet vitatkozni. A vallásos táboron belül, valamint a világi–vallásos párbeszédben, a zsidó nézőpontból kiinduló vita a judaizmusnak a „mások” irányában tanúsított alapattitűdjeire összpontosít, és a tolerancián alapuló értékek terjesztését célozza.

Az arab–izraeli feszültségek különféle formái az oktatás, az előítéletek csökkentés, és a csoportközi feszültségek szempontjából is napjaink igen nehéz problémája. Nincs szükség arra, hogy belemenjünk a szinte örök vitába, hogy „ki kezdte” és „kit terhel felelősség”. Ezért felületes, szinte haszontalan volna ennek most elismélni az izraeli és palesztinai milliók életére kiható válság megoldásának narratíváit és politikai véleményeit, útjait és eszközeit. Annak érdekében, hogy ne essünk a politikai viták csapdájába, a napi realitások és a velük való bánásmód néhány jellemzőjét választottam ki bemutatásra.

Bár viták és bíráló hangok kíséretében, de egyre inkább megjelennek a tananyagokban az arab-palesztin történet különböző oldalai, például az Izrael megalapításakor kialakult menekült probléma kapcsán. A diákok a narratívák mindkét változatával megismerkednek, ami a médiában és az oktatók körében is nézetkülönbségeket keltett. Mindazonáltal, a különböző nézőpontok és politikai viták fölött időközben kialakult egy alapkonszenzus, hogy szükség van az Izraelben élő nem-zsidó kisebbségek, különösen az izraeli állampolgárságú arab népesség életkörülményeinek a jobb megértésére. A feszültségek és összeütközések jelen vannak, észrevehető a zsidók arabokkal szembeni rasszizmusának a megnyilvánulásaiban. Hasonlóképpen, az arab népesség is ellenséges a zsidókkal és a számukra a „zsidó államban” megtestesülő zsidó jellemmel szemben. Ugyanakkor személyes tapasztalataim alapján hangsú-

lyoznom kell, hogy az egyetemünkön tanuló arab diákokat teljesen egyenrangúként kezelik, akik közül sokan politikailag igen aktívak és bírálják a palesztinokkal szembeni izraeli politikát, és tiltakoznak az izraeli arabokat szerintük sújtó diszkriminációk miatt (például a foglalkozási lehetőségek, a lakáshoz jutás területén). Nagyon gyakran a baloldali zsidó diákok arab társaik oldalán állnak, és az órákon nem jelenik meg csoportközi feszültség. Továbbá, úgy tűnik, bár erre megint csak nincs empirikus, statisztikailag alátámasztott bizonyítékom, hogy a zsidó és arab diákok közötti kommunikáció alapvetően pozitív, a viszonyok és attitűdök megfelelőek, ami gyakorta – ez a személyes benyomásom – meglepi a kívülről jövő látogatókat. Saját, a modern világtörténelemtől szóló kurzusaimon az arab diákok gyakorta illetik kritikával az izraeli politikákat, ám ezek az attitűdök nem vezetnek kiélezett feszültségekhez, eltekintve a bejósolható vitáktól és zajos szópárbajoktól, amelyek nem annyira a zsidó–arab, mint inkább a „bal” és „jobb” törésvonal mentén zajlanak.

Az 1992-es oslói folyamat óta a palesztin hatóságokkal folytatott tárgyalásokon Izrael követeli azoknak a tananyagoknak a betiltását a Palesztin Hatóság területén, amelyek antiszemita és gyűlöletkeltőek a zsidókkal és Izraellel szemben. Ezek igen elterjedtek a palesztin oktatási rendszerben és a médiában. Jó példa volt erre a Palesztin Hatóság televíziójában 2002. november 4-én közvetített pénteki ima: „Allah a zsidókat öntelteknek, gögőseknek, arrogánsoknak, zabolátlanoknak, hűtleneknek, árulóknak, csalárdoknak és ravaszkodóknak festette le (...) amiért Allah majmökká és disznókká változtatta őket.”⁴

Hiába értek el az izraeli–palesztin vegyes bizottságokban haladást, az egyeztetéseket leállították válaszul a békefolyamat megrekedésére. De úgy tűnik, hogy mindkét oldal felismeri, hogy foglalkozni kell az előítéletekkel és a sztereotípiákkal, és ez a békefolyamat alapvető és elmaradhatatlan része. Az izraeli médiában gyakran vitatéma is a tankönyvekben és tananyagokban előforduló negatív előítéletek problémája.

Azt követően, hogy arab és zsidó fiatalok először voltak együtt auschwitz-i látogatáson, az arab diákok, egyetemi hallgatók és tanárok egyre nagyobb számban látogatnak el Yad Vashembe. A sajtóvisszhangokból kiderül, hogy ezek a látogatók új szemlélettel gazdagítják a programok résztvevőit. A Yad Vashem Holocaust Emlékinézet új projektje arab tanároknak szervez szemináriumokat, ami Dorit Novak, a Yad Vahsem oktatója szerint „kemény kihívás”. „Sikerült, ha nem is ajtót, de ablakot nyitnunk. Ki kell tárnunk az ajtót és megkezdeni ezt a párbeszédet” – mondta⁵.

⁴ Palestinian Media Watch, 2002. november.

⁵ Lásd Diaa Hadid: Israel Struggles to teach Holocaust to Arabs. Associated Press. 2010. december 13.

Harmadik kérdésünk némileg eltér a másik kettőtől, az Izraellel szembeni előítéltre vonatkozik, amelynek megjelenése evidensen antiszemita, és amelyet gyakorta „új antiszemitizmusnak” szoktak nevezni. Miként írhatjuk le az Izrael bírálata és a zsidóellenes előítélet közötti viszonyt? Nyilvánvaló, hogy Izrael politikájának a bírálata nem feltétlenül jelent előítéletet, elfogultságot és antiszemitizmust. Mindazonáltal a kontextus és bizonyos jellemzők alapján következtethetünk az antiszemitizmus és az Izrael-ellenes megnyilvánulások közötti kapcsolatra. Izrael démonizálása, az állam legitimitásának kétségbevonására tett kísérlet, Izrael bojkottja vagy Izrael cselekedeteinek kettős mércével mérése nyilvánvalóan az elfogultság bizonyítékaként fogható fel. Ezeknek nincs köze az izraeli kormány vagy az izraeli nép attitűdjéhez. Izrael megbélyegzése, hogy „náci politikákat” folytat, vagy azzal, hogy a történelem utolsó ördöge, vagy annak kijelentése, hogy a náciizmus áldozatai az elkövetők örökébe léptek, nyilvánvaló kísérletek arra, hogy a náciizmussal szembeni elutasítást és gyűlöletet a cionizmus eszméjére, Izrael államra, és a zsidó államban élő népre ruházzák át. Amióta Izraelt, 1948-ban mint zsidó államot határozták meg, Izrael létjogosultságának bármely tagadása a zsidóknak, mint népközösség létjogosultságának a tagadása. Amikor tagadják Izrael létjogosultságát, amikor népét bünyözőkként bélyegzik meg, akkor az érvek nem államhatárokról szólnak, hanem magáról a létjogosultságról. Amikor Irán elnöke nyíltan tagadja a holokausztot, mint „zsidó hazugságot” és megígéri a „cionista entitás” végét, akkor ugyanazt a zsidók elleni mély gyűlöletet kelti, mint azok, akik kitalálták a „végső megoldást” a zsidók ellen. A vérvádak, hogy az „izraeliek csecsemőgyilkosok” és szervezkeskedők a zsidók elleni történelmi gyűlölködés primitív és durva átruházása a mai közel-keleti konfliktusra.

Amikor a régi zsidó sztereotípiákat a mai izraeliek és zsidók cselekedeteire alkalmazzák, amikor a „Cion bölceinek jegyzőkönyvé”-hez hasonlatos összeesküvés elméletek kapnak lábra a piacok állítólagos zsidó befolyásolásáról és pénzügyi uralmáról, vagy amikor az hangzik el, hogy a Moszad a dörzsölt és fondorlatos zsidók meghosszabbított karja, nos, mindez egyértelműen mutatja, hogy az antiszemitizmus Izrael létjogosultsága tagadásának az eszköze. Úgy tűnik azonban, hogy több mint hat évtizeddel a holokauszt után Nyugaton egy baráti vacsorán politikailag korrektebb azt mondani, hogy „azok az átkozott izraeliek”, miközben úgy értik, hogy „azok az átkozott zsidók”.

Nem kétséges, hogy Izraelben az előítélet, rasszizmus és idegenellenesség formáinak oktatása és kutatása minden résztvevő számára hatalmas kihívás. A zsidó történelem óriási terhe, az antiszemitizmus jelenvalósága és a szomszédjainkkal való konfliktusok napi realitásai mind rányomják bélyegüket szemléletünkre és nevelési módszereinkre.

(Fóti Tamás fordítása)

IRODALOM

BANKIER, D. D., MICHMAN, D. (eds.) (2008): *Holocaust Historiography in Context*. Yad Vashem, Jerusalem

HOW DO WE RESEARCH AND TEACH PREJUDICES AND STEREOTYPES –
AN ISRAELI HISTORIAN’S PERSPECTIVE

(SUMMARY)

As a historian I was rather an outsider in this conference, since historians are reconstructing the past, and building from sources, documents, narratives; and history – unlike your area –, is less based on empirical studies and field research. Our language and tools are from the fields of humanities and not of social sciences. However the perspective of this presentation is based on personal experience in teaching, among others, the history of anti-Semitism, the Holocaust, and researching present day anti-Semitism at Tel-Aviv University. My observations are not backed by field studies and empirical data. Thus, some generalizations in this presentation may serve as a substitute to a more rigorous analysis. Instead of focusing on one major aspect or thesis, I would like to share with you some of the issues and dilemmas that we, as Jews and Israelis are facing in teaching, researching prejudices and stereotypes.